

Z. Güler, D. Çırakoğlu, M. Tokmak / Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 4(2014) 155-167
Z. Güler, D. Çırakoğlu, M. Tokmak / Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Journal of Social Sciences 4(2014) 155-167

TÜRKİYE’DE KIRSAL KALKINMA MODELİ OLARAK KÖY-KENT UYGULAMALARI: BOLU MUDURNU İLÇESİ TAŞKESTİ ÖRNEĞİ¹

Yrd. Doç. Dr. Zuhâl GÜLER
 Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi
 zuhalguler69@hotmail.com

Derya ÇIRAKOĞLU
 Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi
 deryam102@hotmail.com

Meral TOKMAK
 Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi
 meraltokmakk@hotmail.com

ÖZET

Çalışmanın konusunu, genelde bir kırsal kalkınma modeli olarak köy-kent olgusunun incelenmesi, özelde ise Bolu ili Mudurnu ilçesi Taşkesti beldesinde uygulandığı şekliyle köy-kent projesinin 34 yıl aradan sonra sosyo-ekonomik etkilerinin izini sürmek oluşturmaktadır.

Çalışmanın temel amacını, köy-kent projesinin Taşkesti'nin sosyo-ekonomik dönüşümünde yerinin ne olduğunun ortaya konulmasıdır. Bu bağlamda yine Taşkesti örneğinden hareketle genel anlamda kırsal kalkınma projelerinin özelde ise Taşkesti’de uygulandığı şekliyle köy-kent projesinin işleyen ve işlemeyen yönlerinin nedenleri ile ortaya konulup kırsal kalkınma politikaları açısından analiz edilmesi de çalışmanın yan amacını oluşturulmaktadır.

Çalışmada veri toplama tekniği olarak öncelikle raporlar, arşiv vb. gibi yazılı kaynaklardan yararlanılmıştır. Bunun yanı sıra Taşkesti’de projenin hayata geçirilişine tanık olan kişilerle, belediye başkanı ve mahalle muhtarlarıyla yarı-yapılandırılmış ve derinlemesine mülâkat ile odak grup çalışmaları yapılmıştır. Çalışmada elde edilen verilerin, ülkemizde uygulanmış ve uygulanacak olan kırsal kalkınma politikalarının sürdürülebilirliğinin sağlanması için nelerin yapılma(ma)sına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimler: Kırsal Kalkınma Politikaları, Köy-Kent Modeli, Kırdan-Kente Göç, Sürdürülebilirlik, Sosyo-Ekonomik Etki, Kırsal Kalkınma Yaklaşımları.

¹ Bu çalışma, 10-16 Haziran 2013 tarihinde Calal-Abad/KIRGIZİSTAN’da düzenlenen **11. Uluslararası Türk Dünyası Kongresi’nde sunulan** “Türkiye’de Kırsal Kalkınma Modeli olarak Köy-Kent Uygulamaları: Bolu Mudurnu İlçesi Taşkesti Örneği” bildirinin genişletilerek değiştirilmiş halidir.

- Z. Güler, D. Çırakoğlu, M. Tokmak / *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 4(2014) 155-167
 Z. Güler, D. Çırakoğlu, M. Tokmak / *Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Journal of Social Sciences* 4(2014) 155-167

KÖY-KENT POLICIES AS A MODEL OF RURAL DEVELOPMENT IN TURKEY: THE CASE OF TAŞKESTİ

ABSTRACT

The study focuses, in general, on the analysis of köy-kent policies as a rural development model and in particular, on highlighting the socio-economic residue of these policies after 34 years of their implementation in the Taşkesti community in of Bolu, Turkey. Its main purpose is to clarify the role of köy-kent project on the socio-economic transformation of Taşkesti. In this context, a second purpose is to use the Taşkesti case to find out the parts of the köy-kent project that served the purpose and those others that did not work as expected, and analyse these from the perspective of rural development policies.

In the course of study, semi-structured and unstructured interviews and a number of focus group studies are conducted with those who witnessed the implementation of those policies as well as with the local governors and officials. Also archive data, official reports and other documental data were used. It is hoped that the outcomes of the study will help the planning of rural development policies in the future.

Keywords: Rural Development Policies, Köy-Kent Model, Immigration, Sustainability, Socio-Economic Impact, Rural Development Perspectives.

GİRİŞ

Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar Türkiye’de gerek bölgeler arası eşitsizliği gidermek, gerek kırdan kente göçü önleyebilmek amacıyla yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde çok sayıda kırsal kalkınma projeleri üretilip uygulamaya geçirilmeye çalışılmıştır. Kuşkusuz çok iyi niyetlerle ve “kalkındırma ideali” ile yola çıkılan söz konusu projelerin uygulama aşamasında, planlanan ile gerçekleşen arasındaki mesafenin kapatılamadığı ve hatta giderek daha fazla açıldığı söylenebilir.

Kırsal kalkınma projelerinde planlanana karşılık gerçekleşen arasındaki mesafenin açılmasında, kalkınmanın sadece ekonomik boyutunun ön plana çıkarılması vb. gibi birçok gerekçe ileri sürülebilir. Ancak bu noktada asıl üzerinde durulması ve altının çizilmesi gereken, ekonomik sermayenin yanı sıra sosyal sermayenin de bu süreçte çok önemli olduğunun göz ardı edilmesidir. Bu nedenle de ekonomik analizler kadar sosyal yapı analizleri de projenin uygulanacağı sosyal zeminle uyumu açısından çok önemlidir. Projeler, toplumsal yapı dikkate alınmadan hayata geçirilmeye çalışıldığı, katılım ve bilgilendirme boyutu ihmal edildiği sürece sürdürülebilir olmaktan uzaklaşacaktır.

Nitekim, iyi niyetlerle hayata geçirilmeye çalışılan çok sayıda kırsal kalkınma projesinin sürdürülebilirliği sağlanamamıştır. Eğer söz konusu

Z. Güler, D. Çırakoğlu, M. Tokmak / Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 4(2014) 155-167
Z. Güler, D. Çırakoğlu, M. Tokmak / Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Journal of Social Sciences 4(2014) 155-167

projeler sürdürülebilir olsaydı bu gün ülkemizde kırdan kente göç kısmen engellenebilmiş, kır-kent ve bölgeler arası dengesizlik giderilebilmiş, tarım ve sanayi yatırımları dengelenebilmiş olabilecekti. Ancak bu gün geldiğimiz noktada, yeni yerel yönetimler yasası ile birlikte kırsal alan nüfusu %8.7'ye düşmüş ve kırsal alanda ağırlıklı olarak yaşlı nüfus kalmıştır. Kırsal alanda tarım ve hayvancılık alanında yeni projelerin hayata geçirilmesinin önündeki en önemli engel ise genç ve aktif nüfusun kentsel alanlara göç etmiş olmasıdır.

İşte amaçlarından biri, kentsel alanlara yönelik hizmetlerin kırsal alana da götürülerek, kır-kent dengesizliğini ve dolayısıyla kırdan kente göçü engellemek olan köy-kent projesi de ülkemizde, planlı dönem sonrası 1978'den 2000li yıllara kadar gündemde olan ve denenen kırsal kalkınma projelerinden biridir. Kuşkusuz, köy-kent projesi hayata geçirilebilseydi eğer, kırsal kesimde kalan yaşlıların yaşadıkları yalnızlık, bakımsızlık vb. sorunları için de uzun vadede çözüm olabilecek zemin olabilecekti (Bkz. Güler vd. 2014). Şöyle ki ülkemizde giderek yaşlı toplum olma eğilimindedir. Gelişmiş ülkelerin yaşlanmasından farklı olarak ülkemizde yaşlı nüfus ağırlıklı olarak kırsal kesimde yaşamaktadır. Dağınık olan kırsal yerleşim birimlerinde de tüm yaşlılara ulaşabilmek maliyet açısından olanaklı olamayabilecektir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kısaca köy-kent projesi tanıtılmış ve tarihçesinden bahsedilmiştir. İkinci bölümde ise nitel araştırma verileri Taşkesti örneğinde analiz edilmiştir. Sonuç ve öneriler ile çalışma tamamlanmıştır.

1. KÖY KALKINMA MODELLERİ

Cumhuriyet'in kuruluşundan beri kırsal alanları kalkındırmak, ulusal kalkınma çalışmalarına entegre etmek ve kent-kır dengesizliğini gidermek amacıyla gerek planlı dönem öncesi gerekse planlı dönem sonrası yerel, bölgesel ve ulusal ölçeklerde önemli çalışmalar yapılmıştır ve yapılmaya da devam etmektedir (Gülçubuk, 2005:74). Planlı dönem (1963) sonrası köye yönelik kalkındırma çabalarından biri de köy kalkınma modeli çalışmalarıdır. Başbüyük (2004:53)'e göre ülkemizde özellikle kentleşmenin sancılarının hissedilmeye başlandığı 1960'lı yılların başından itibaren kırsala yönelik daha çok siyasi içerikli söylemler ve kalkınma modellerinin geliştirildiği dikkati çeker. Kaynak sorunu çözümlendiğinde pilot bölge seçilerek uygulanan ve çoğunlukla kırsal alan olarak köy yerleşmelerini hedef alan Örnek Köy, Tarım Kentleri, Merkez Köyler ve Köy-kent bu yaklaşımlardan bazılarıdır (2004:53).

İlk kez 1960'lı yıllarda tartışmaya açılan köy kalkınma modelleri, önceleri köylerin birleştirilmesi düşüncesinden hareket ederek, 40 bin köyü 5

- Z. Güler, D. Çırakoğlu, M. Tokmak / Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 4(2014) 155-167
- Z. Güler, D. Çırakoğlu, M. Tokmak / Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Journal of Social Sciences 4(2014) 155-167

bine indirerek ve 8-10 nüfuslu kasabalara dönüştürmek amacını taşımışsa da, bu tasarı hiçbir zaman teoriden öteye geçememiştir (Erkul ve Eskin, 2012:184). Köy birleştirmelerinin yasal, ekonomik, psikolojik ve etnik temelli çeşitli nedenlerden dolayı gerçekçiliğinin olmadığı kabul edildikten sonra, köy birleştirilmesine gidilmeksizin, köye yönelik hizmetlerin belli merkezlerde toplanmasına dayanan görüşler önem kazanmaya başlamıştır (Koç ve Gül, 2006'dan Akt. Erkul ve Eskin, 2012:185).

Köy-kent kalkınma modelini incelemesi ve de bu konuda sürdürülebilirliğin sağlan(ma)masının nedensel olarak çözümlenmesi açısından köy kalkınma modellerine burada kısaca değinilmesi yararlı olacaktır.

Örnek köy modeli, merkezi bir köyde yapılan çalışmaların olumlu sonuçlarının, çevredeki köyleri de etkileyeceği ve çevrede yaygınlık kazanacağı varsayımından hareket etmektedir (Erkul ve Eskin, 2012:185). Model 1963-1965 yılları arasında uygulamaya geçirilmiştir. Örnek köy çalışma alanı olarak seçilen illerden biri de İstanbul'dur. Modelin İstanbul uygulamasına 1966 yılında son verilmiştir. Örnek olarak seçilen köyler, komşu köyler için, bir çekim merkezi ve daha önemlisi "örnek köy" olamamıştır (2012:186).

Merkez köy modeli, kırsal alanlardaki dağınık yerleşim dokusundan kaynaklanan problemleri aşmak, insan ilişkilerini sınırlandıran, grup dışı ilişkilerin gelişmesinin önünü tıkayan, ülkenin toplumsal ve kültürel zenginlik kaynağı olan alt kültür gruplarının birbirleriyle iletişim kurmamasını engelleyen, pazar ilişkilerinin gelişmesine ket vuran olumsuzlukları ortadan kaldırmak amacıyla geliştirilmiştir (2012:186-187). Merkez köy yaklaşımı, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)'nda bir eğilim biçimine sokulmuştur. Dağınık bir özellik gösteren yerleşim düzeninin kırsal gelişme açısından yarattığı sorunlara bir çözüm önerisi olarak önerilen bu yaklaşımın ana amacı, sunulan kamusal hizmet ve altyapıdan daha çok sayıda köyün ve köylünün yararlanmasını sağlamaktır (Geray, 2011:135). Kırsal yerleşme düzeninin sorunlarına Merkez köy yaklaşımı çerçevesinde çözüm getirileceği hem III., hem de IV. Beş Yıllık Kalkınma Planlarında vurgulanmaktadır. Bu konuda en önemli gelişme 1983 yılında olmuştur. Bakanlar Kurulu 83/7493 sayılı kararı ile ülke çapında 4319 kırsal yerleşme merkez köy olarak saptanmıştır (2011:135).

Tütengil'e göre (1983:22-23'ten Akt. Kaya, 1996:30) dağınık ve sayısal çokluk özelliklerini taşıyan kırsal yerleşimden doğan sakıncaları önlemek için sürülen görüşlerden biri olan "merkez köy"lerin kuruluşu, yerleşik hizmetlerin yanı sıra gezici nitelikteki kamu görevlerinin de toplanacağı bu köyleri, çevrelerindeki köyler için bir hizmet istasyonu haline getirmek amacını taşımaktadır. Merkez köylerde hizmetler, merkez olarak belirlenen köyde toplanıp buradan çevre köylere sunulmaktadır. Yani

- Z. Güler, D. Çırakoğlu, M. Tokmak / *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 4(2014) 155-167
- Z. Güler, D. Çırakoğlu, M. Tokmak / *Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Journal of Social Sciences* 4(2014) 155-167

hizmetler, belirli köy kümelerine topluca değil de sadece merkez olarak belirlenen köye yapılmaktadır (Aslan, 2010:28). Tütengil'e göre (1983:22'den Akt. Kaya 1996:30) kırsal yerleşmelere götürülen hizmetlerin daha geniş topluluklara ulaştırılmasını amaçlayan "merkez köy"ler düşüncesi, başka ülkelerdeki bazı uygulamalar da göz önünde tutularak, kente yönelen göçleri yavaşlatmak amacı da taşıyan "köy-kent" düşüncesinin oluşmasında etkili olmuştur. Erkul ve Eskin (2012:189)'e göre, "köykentlerin merkez köylerden farkı, köykent modelinin sıradan ekonomik amaçların ötesinde sosyal içeriğin yoğunlaştığı bir toplumsal dönüşüm ve kalkınma projesi olmasıdır. Ayrıca, köykent modelinde amaç, yeni bir köy inşa edilmesi ya da köylerin bir araya getirilmesi değil, birbirine yakın köylerden oluşan gruplara sağlık, eğitim, sanayileşme gibi hizmet ve yatırımların topluca verilmesidir".

Merkez köy modeline ilişkin çalışmalar çeşitli zamanlarda temel kırsal kalkınma modeli olarak devam ettirilmiş, olumsuzlukların bazılarının çözülememiş ve planlanan amaçların bütününe ulaşamamış olmasına rağmen, model yine de kırsal yapının gelişimine belirli katkılar sunmuştur (Erkul ve Eskin, 2012:187). Çelik (2005:67)'e göre "merkez köy yaklaşımında, temel ilke olarak hizmet boyutuna ağırlık verilmiştir. Oysa kent ile köy arasındaki dengesizlik yalnızca hizmet alanlarındaki eksikliklerden kaynaklanmamaktadır. Yaklaşımında köylerin ekonomik olarak da kalkındırılması boyutu eksik kalmıştır".

Tarım kentler modeli 1970-1980 yılları arasında uygulanmıştır ve tarım kent modeli ilk kez 1973 seçim bildirgesinde Milliyetçi Hareket Partisi tarafından ortaya atılmıştır (Erkul ve Eskin, 2012:188). Bu modelde, bölgenin özelliklerine göre, 8-10 köy bir birim oluşturacak şekilde bir araya getirilen köylerin merkezindeki köyün tarım kenti yapılması düşünülmüştür. Tarım Kentleri, hizmet ve olanak yönünden köylerin birleştirilmesini esas olan bir projedir (Çelik, 2005: 67). Tarım Kent yaklaşımının kuramcılarında biri olan ve Agrindus (tarım ile endüstriyi birleştirme) fikrini ileri süren H. Haperin'e (Akt. Çelik, 2005:67) göre "köyün ve büyük bir değer ifade eden çevresinin temellerini sarsmadan, tarım ve sanayi birlikte yürüyebilir. Haperin, köyden kente göçü önlemeyi ve kırsal yerleşmelerdeki işgücü fazlasını çevredeki tarım dışı alanlarda istihdam etmeyi tasarlamıştır". Güven'e (1974:115-145) göre tarım kentleri de, köy-kentler gibi Agrindus düşüncesinden esinlenilerek ortaya çıkmıştır. Ancak, tarım kentlerin köy-kent modelinden farkı, köykent modelinde köylerin zaman içerisinde kendiliğinden toplulaşacağına, ekonomik ve sosyal hayata da kooperatiflerin hakim olacağına varsayılması iken, tarım kent modelinde kırsal kesimde yaşayan insanların kendi buldukları köylerde kalmalarının hedeflenmesidir (Civelek, 2002:53'ten Akt. Ekim, 2006:64-65). Tarım Kentleri, hizmet ve olanak yönünden köylerin birleştirilmesini esas olan bir

- Z. Güler, D. Çırakoğlu, M. Tokmak / Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 4(2014) 155-167
- Z. Güler, D. Çırakoğlu, M. Tokmak / Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Journal of Social Sciences 4(2014) 155-167

projedir. Sayıları 4000 kadar düşünülen tarım kentlerine bütün devlet olanaklarının götürülmesi ve bu yerlerin kültürel ve ekonomik gelişim merkezleri olması planlanmıştır. Tarım kentleri düşüncesi bugüne kadar gerçekleşmemiştir (Çelik, 2005:67). Tarım kentlerinde tarımsal alet ve makine parklarının ve atölyelerinin oluşturulması, tarıma dayalı orta boy sanayi işletmelerinin kurulması ve geliştirilmesi hedeflenmiştir. Ancak model yeteri kadar uzun süre uygulanamamıştır (Er, 200:34'ten Akt. Ekim, 2006:65).

Son olarak buraya kadar anlatılanlardan hareketle köy-kent, tarım kent ve merkez köy yaklaşımları, konunun daha net anlaşılması açısından kısaca birbirleriyle karşılaştırılacak olunursa Geray (2011:52-53)'ten hareketle şunlar söylenebilir: *Köyleri birleştirmenin gerçekçi olmadığı anlaşıldığından birleştirmeye dayalı olmayan köy-kent, tarım kent ve merkez köy gibi modeller ileri sürülmüştür. Bu modellerin ortak özelliği, köyleri birleştirmeye gitmeksizin, köye yönelik kamusal ve alt yapı hizmetlerinin belirli merkezlerde odaklaştırılmasını amaçlamasıdır. CHP'nin köy-kent yaklaşımı ile MHP'nin tarım kent yaklaşımı, AP'nin merkez köy yaklaşımından farklı yaklaşımlar olarak değerlendirilebilir. Şöyle ki, merkez köy yaklaşımı daha çok kamu hizmetleri ve altyapı hizmetlerinin maliyetini düşürme, bunlardan daha çok insanın yararlanması amacı ağır basan bir tür yönetsel yaklaşımlardır. Buna karşılık köy-kent ve tarım kent yaklaşımları, merkez köyün yönetsel amaçlarına ek olarak ekonomik önlemleri, yerel örgütlenmeleri de öngören yaklaşımlardır. Bunlar arasında da farklılıklar vardır. Köy-kent toprak düzeltimini öngörmekte, ekonomik örgüt olarak kooperatifi yeğlemektedir. Buna karşılık tarım kent, köylülerin çiftçi birlikleri yoluyla örgütlenmesini öngörmektedir.*

Köy-kent, merkez köy, tarım kent ve çiftçiyi topraklandırma yasası gibi projelerin tamamı kırsal alanda yaşayanların gelirlerini artırmak, sosyal ve kültürel gelişmelerine katkıda bulunmak, kır-kent arasındaki farklılığı azaltarak kırsal kesimde kendi kendine yaşanabilir birimler oluşturmak gibi amaçlarla yapılmıştır (Aslan, 2010:28). Anlaşılacağı üzere, Başibüyük (2004:51-59) tarafından da belirtildiği üzere, kırsal alanların kalkındırılması çabalarının, gelişmiş ülkelerde, sanayiye hammadde sağlama, nüfusun beslenme ihtiyacını karşılama ve kırsal alanları koruma, gelişmekte olan ülkelerde ise, kentlerin yükünü hafifletme, bölgeler arası dengesizliği azaltma ve kaynakların daha verimli kullanımını sağlama amacı taşımaktadır. Bu amaçlarla ülkemizde denenen köy kalkınma modellerinden biri de köy-kent projesidir. Köy-kent olgusu, doğrudan bu çalışmanın konusu olduğu için, aşağıda ayrı bir başlık altında ve daha ayrıntılı olarak yer verilmesi uygun görülmüştür.

- Z. Güler, D. Çırakoğlu, M. Tokmak / Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 4(2014) 155-167
- Z. Güler, D. Çırakoğlu, M. Tokmak / Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Journal of Social Sciences 4(2014) 155-167

2. KÖY KALKINMA MODELİ OLARAK KÖY-KENT PROJESİ NEDİR?

Köy-kent çok çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. Örneğin Keleş'e göre (Akt. Başa 2001:36) köy-kent: "kentleşme ve sanayileşme kavramlarını birleştirmeye çalışan, kırsal alanların bir kalkınma modeli olarak sunulmaktadır".

Köy-Kent; birinci anlamıyla, kimi ülkelerde bir kırsal gelişme yöntemi olarak benimsenen ve kırsal yerleşme birimlerini, yalnız köyün görevlerini daha iyi görebilecek duruma getirmeyi değil, kentsel işlevlerle de donatmayı, böylelikle kırsal alanda bir canlanma ve kalkınma yaratarak kentlere olan akınları azaltmayı amaçlayan bir yerleşme örneği önerisidir. İkinci anlamıyla da, ülkemizde 1970'li yılların başında CHP tarafından kamuoyuna sunulan bir kırsal gelişme yöntemi önerisidir" (Kayıkçı, 2005: 83).

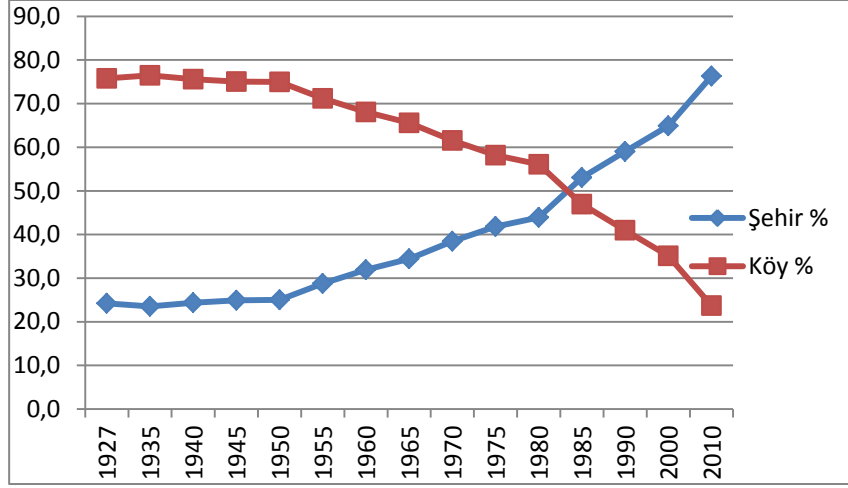
Projenin asıl sahibi CHP, 1973 seçim bildirgesinde köykentleri şöyle ifade etmektedir: "*CHP köykentleri, yalnız kamu hizmetlerini kırsal alanlara düşük maliyetle, daha yeterli ölçüde ve daha çabuk götürmenin bir aracı olarak değil, köylüden başlayacak kalkınmanın temeli olarak da görmektedir. CHP iktidarının geliştireceği bu yerleşme birimleri, anlamda ve amaçta da, tanımlamada da merkezi köylerden ayrılmaktadır. CHP'nin "köy-kent" terimi, köyden kente, köylülüğten kentliliğe, tarım toplumundan sanayi toplumuna düzenli ve sağlıklı biçimde geçişi tanımlamaktadır. Yerinden yönetimde köy-kentlerin, köy-kentlerin yönetiminde de kooperatiflerin büyük ağırlığı olacaktır*" (Kayıkçı, 2005: 83).

2.1. Köy-Kent Fikrinin Tarihçesi ve Taşkenti Örneği

Ülkemizde özellikle 1950 yılından sonra kent nüfusunda yaşanan hızlı artışın en önemli nedeni kırdan kente göç olgusudur. Türkiye'de 1927 yılında nüfusun %24.2'si kentsel alanlarda, %75.8'si kırsal alanlarda yaşamaktadır. 2012 yılında ise bu oranlar tersine dönmüş ve nüfusun %77.3'ü kentsel alanlarda, %22.7'si kırsal alanlarda yaşamaya başlamıştır (TÜİK, 2012). Yeni Yerel yönetimler Yasası ile de köylerin belediye sınırlarına dahil edilmesiyle birlikte kırsal alan nüfusu %8.7'ye düşmüştür (TÜİK, 2013). Ülkemizde bu süreçte en önemli sosyal sorunlardan biri kırdan-kente göç ve bunun sonucunda ortaya çıkan hızlı/çarpık/düzensiz vb. sıfatlarla nitelendirilen "kentlileşmeden kentleşme" olgusu olmuştur. Bilindiği üzere kırdan-kente göçte, kırsal kesimin içinde bulunduğu olumsuz koşullardan kaynaklanan "itici nedenler" ile kentsel yaşamın "çekici gücü", ulaşım ve iletişim olanaklarındaki ilerlemeler sonucu "iletici" etmenler etkili olmaktadır (Geray, 2011:19). Cumhuriyet'in kuruluşundan beri kırsal alanları kalkındırmak, ulusal kalkınma çalışmalarına entegre etmek ve kent-

kır dengesizliğini gidermek amacıyla gerek planlı dönem öncesi gerekse planlı dönem sonrası yerel, bölgesel ve ulusal ölçeklerde önemli çalışmalar yapılmıştır ve yapılmaya da devam etmektedir (Gülçubuk, 2005:74).

Şekil-1: Kır-Kent Nüfusu (1927-2010)

Kaynak: TÜİK, ADNKS, 2011.

Planlı dönem sonrası kırsal alana yönelik yapılan çalışmalar arasında, kırsal kalkınma modeli olarak köy-kent projesinin özel bir öneme ve yere sahip olduğu söylenebilir. Köy-kent projesinin temel amacı, kırsal nüfusu kente iten “itici etmenlerin” en aza indirgenebilmesi ve kentin çekici yönlerinin mümkün olabildiği ölçüde kırsal alana taşınması olarak özetlenebilir. Köykent fikrinin ülkemizdeki ilk uygulaması 1978 yılında pilot proje olarak Bolu ilinin Mudurnu İlçesi ile Van ilinin Özalp ilçesinde gerçekleştirilmiştir.

1978 yılında, Köy işleri ve Kooperatifler Bakanlığının Van’ın Özalp İlçesi Dorutay Köyü ve çevresindeki 13 köyde Özalp Köykentler Demeti Projesi; Orman Bakanlığının Bolu’nun Mudurnu İlçesinde merkezi nitelikli ve tek geçim kaynağı orman ürünleri olan Taşkesti Köyünde bir kereste entegre tesisini merkez ve çevredeki 21 köy tarafından kurulan kalkınma kooperatifi ile birlikte kurması ilk köy-kent uygulamasının örneğini oluşturmaktadır.

1960’lardan sonra yaşanan yoğun iç göç süreci, köylerin genç nüfusunun kalmamasından dolayı mera ve ormanların kullanılmaz duruma düşmesi gibi köykent projesi ile çözüm yoluna sokulmak istenen birçok sorunun akut hale gelmesi köykent uygulaması konusunda yeni bir denemeyi gerekli kılmıştır. Yine de köy-kent fikrinin bir sonraki ve en güncel uygulaması için ise 20 yıl kadar beklemek gerekmiştir. Köy-kent projesi için

Z. Güler, D. Çırakoğlu, M. Tokmak / Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 4(2014) 155-167
Z. Güler, D. Çırakoğlu, M. Tokmak / Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Journal of Social Sciences 4(2014) 155-167

üçüncü ve son bir pilot uygulama örneği için de Ordu ili Mesudiye ilçesi seçilmiştir.

DPT'nin tespit ettiği merkez köylerden hareketle, dağlık bir coğrafyaya sahip olan ve Reşadiye (Tokat) ve Koyulhisar (Sivas) ilçelerine sınır olan bir merkez köy (Çavdar Köyü) ve çevresinde sekiz köyden oluşan bir köy grubu seçilmiştir. Bu şekilde proje kapsamına ilk etapta dokuz köy alınmıştır. Ayrıca Mesudiye'nin diğer köyleri de köykent gruplarına ayrılmıştır. Ancak proje öncelikle Çavdar Köyü Merkezli dokuz köyde uygulanmaya başlanmıştır. Köyler arasında ulaşım ve iletişim olanakları sağlanarak köyler coğrafi olarak birbirine bağlanmak istenmiştir. Fiziki bağlılıktan daha önemli olan söz konusu köylerin bir kooperatif çatısı altında birleştirilmek istenmesidir. Projeye 2000 yılında başlanmıştır. Söz konusu projenin değerlendirildiği kapsamlı bir çalışma Erkul ve Eskin tarafından 2012'de yayınlanmıştır.

3. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ: KIRSAL KALKINMA MODELİ OLARAK TAŞKESTİ'DE KÖY-KENT UYGULAMALARI

Bu bölümde alan araştırması sürecinde elde edilen nitel verilerin değerlendirilmesi yapılacaktır. Verilerin değerlendirilmesinde başlangıç noktası olarak "Genel Bilgilere" yer verildikten sonra Taşkesti'de uygulanan köy-kent projesinden bu güne kalanlar, kısacası sonuçları değerlendirilecektir.

3.1. Genel Bilgiler

Çalışma kapsamında Bolu ilinin Mudurnu ilçesine bağlı Taşkesti beldesinden konuyla doğrudan ilgili 20 kişi ile Mayıs 2013'te derinlemesine mülakat yapılmıştır. Dolayısıyla burada yer alan veriler, söz konusu kişilerden elde edilen nitel verilerdir. Ancak, nitel verilerden sayısallaştırılabilenler nicele çevrilerek oransal olarak ifade edilmiştir.

Görüşülen kişiler seçilirken, proje kapsamında yapılan kooperatiflerde yöneticilik yapmış (3 kişi), üye olmuş (6 kişi) ya da işçi (4 kişi) olarak çalışmış, dolayısıyla konu ile doğrudan ilişkili kişiler olmasına özen gösterilmiştir. Eski belediye başkanları ve şu anki belediye başkanı ile görüşülmüştür (4 kişi). Bu konu ile ilgili iki esnaf, bir öğretmen emeklisi ve Pratik sanat okulunda memurluk yapmış bir kişi ile görüşülmüştür. Mülakatlar, verilen cevaplar tekrarlamaya başlayınca bitirilmiştir. Görüşülen kişilerin yaş ortalaması 60'tır. Taşkesti beldesinde yaşanan yılın ortalaması ise 43'tür.

- Z. Güler, D. Çırakoğlu, M. Tokmak / Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 4(2014) 155-167
- Z. Güler, D. Çırakoğlu, M. Tokmak / Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Journal of Social Sciences 4(2014) 155-167

3.2. Köy-Kent Projesinin Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Mudurnu ilçesinin Taşkesti beldesinde görüşülen kişilerin Köy-Kent Projesi denilince ilk akıllarına gelenlere bakıldığında *kentte olan hizmetlerin köyde de olması: Elektrik, telefon, banka, postane, okul ve sağlık ocağı; fabrikaların açılması (kereste-parke ve yem fabrikası); köylünün kalkınması ve Bülent Ecevit dikkat çekmektedir.* Köy-Kent Projesinin yapılma amacının 13 yıl sonra da bilindiği anlaşılmıştır ve görüşülen kişiler *bölgeyi ve köylüyü ekonomik olarak kaldırmak, bölge halkının dışarıya göçünü engellemek ve kamu hizmetlerini bir merkeze getirerek köyleri birleştirmek* olarak projenin amacını ifade etmişlerdir. Projenin amacının bilinmesiyle birlikte görüşülen kişilerin %50'si ilk 10 yılda amacına ulaştığını, %45'i amacına ulaşmadığı ve %5'i ise amacına ulaştığını belirtmektedirler. Bu noktada projenin amacına ulaşmadığını düşünenlerin gerekçeleri; *devlet kontrolünün ve yerel yönetimlerin (kooperatiflerin yönetimi) düzgün olmadığı, kooperatif yönetiminde yer alan kişilerin görevlerini layıkıyla yerine getirmediği ve sonrasında gelen hükümetlerin projeye destek vermedikleri* şeklinde sıralanmaktadır. Projenin amacına ulaşması için sonrasında gelen hükümetlerin projeyi devam ettirmesi ve kooperatif yöneticilerinin kooperatif yönetimi hakkında bilgi sahibi olmaları gerektiği vurgulanmaktadır.

Köy-Kent Projesinin 2000 yılından bu yana Taşkesti beldesine *kamu hizmetlerinin (elektrik, telefon, yol, Ziraat Bankası, PTT, Pratik Sanat Okulu, Halk Eğitim Müdürlüğü, Sağlık Ocağı) bölgeye gelmesi, fabrikaların açılmasıyla yeni iş sahalarının açılması, Taşkesti'nin tanınmasının sağlanması ve bölgenin nüfusunu arttırarak ileride belediye olmasını sağlaması* yararları arasında yer almaktadır. Yararlarının yanı sıra *kooperatif üyesi olan köylülerin borçlanması* ise zararları arasında yer almaktadır. Projeden geri kalanlar arasında hizmet vermeye devam eden Ziraat Bankası, PTT ve Sağlık Ocağı'dır.

Projenin yeni iş olanakları ürettiğine dair en önemli kanıt fabrikalar (kereste-parke ve yem fabrikası) olduğu söylenebilir. Her ne kadar şu anda kapanmış olsalar da, birçok kişinin bu fabrikalardan emekli olması sağlanmıştır. Proje ile birlikte Taşkesti'ye çevre köylerden göç olmuş ve şu anda Sarot Devremülkleriyle birlikte de göç devam etmektedir. Ancak burada altının çizilmesi gereken nokta, geçmişten farklı olarak son dönemdeki göçün doğrudan kaplıca turizmle ilgili olduğudur.

Görüşülenlerin çoğunluğu, projeye "vaat edilen ve gerçekleştirilenler" arasında fark olmadığını belirtirken, fark olduğunu düşünenler ise farkın projenin yarım kalmasından kaynaklandığını belirtmektedirler. Projenin bölgeye beklenmeyen herhangi bir faydasının olmadığı, görüşmecilerin çoğu tarafından söylenirken; faydası olduğunu söyleyenler "esnaflığın arttığını ve bölgenin tanınmaya başladığı"nın altını

Z. Güler, D. Çırakoğlu, M. Tokmak / Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 4(2014) 155-167
 Z. Güler, D. Çırakoğlu, M. Tokmak / Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Journal of Social Sciences 4(2014) 155-167

çizmişlerdir. Taşkesti'nin geleceğini, görüşmecilerin çoğu bölgede var olan Sarot Devremülk'leriyle bağlantılı bir şekilde düşünmüş ve parlak olarak resmetmişlerdir.

Proje öncesine göre bölgedeki yaşantının değişmediğini görüşmecilerin %67'i söylerken, %32'si "*ekonomik olarak rahatladıklarını ve kamu hizmetlerinden daha kolay yararlandıklarını*" söyleyerek yaşantılarının değiştiğini belirtmişlerdir.

Köy-Kent Projesinin başlanıp yarım kaldığı Taşkesti'de görüşülenlerin %85'i projenin Türkiye'de kaldığı yerden devam etmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ancak %15'i projenin devam etmesini istememektedir. Nedeni olarak da "*Fabrikalar şahsa ait olmayacak bu yüzden kar sağlanmayacak*" ve "*Şu an turizm bizim için daha iyi*" şeklinde belirtmişlerdir.

Projeyle kazanan tarafın halk olduğunu düşünenlerin oranı %80'dir. Yöneticiler olduğunu düşünenlerin oranı %15 ve faydasının olmadığını düşünenlerin oranı ise %5'tir. Projeyle kaybeden tarafın olmadığını düşünenlerin oranı %65, kaybedenlerin üyeler/işçiler olduğunu düşünenlerin oranı ise %5'tir. Taşkesti'nin sorunları proje ile birlikte çözüldüğü görüşünü tüm görüşmeciler belirtmiştir. Aynı zaman da projeye Taşkesti halkının katılım düzeyinin yüksek olduğu belirtilmiştir. Ancak görüşülen kişilerin yarısı proje başlamadan önce yeterince bilgi verilmediğini belirtirken bunu: "*Projenin derinliği hakkında bilgi verilmedi. Sadece Ecevit ile fabrika biliniyordu.*" şeklinde ifade etmişlerdir. Görüşülen kişilerin diğer yarısı ise yeterince bilgi verildiğini ve gelip kendileriyle konuşulduğunu ifade etmişlerdir.

Görüşmecilere son olarak "*Keşke bu proje hiç olmasaydı diye düşündüğünüz oluyor mu?*" şeklinde soru yöneltildiğinde ise, görüşülen kişilerden sadece %25'i "*Keşke olmasaydı, insanlar umutlanmazdı.*", "*Köylüye zararı olduğu için olmasaydı dedim. Köylü ayrıştı, birbirleri ile kavga ettiler*" şeklinde belirterek, aslında köy-kent projesinin Taşkesti ve kendileri için nasıl bir gelecek hayali olduğunu da dolaylı olarak vurgulamışlardır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç kısmına, bu alandaki büyük bir boşluğu dolduran Erkul ve Eskin'in Mesudiye köykent uygulamasının değerlendirmesini yaptıkları çalışmada ulaştıkları sonuçlardan hareketle başlamak, Türkiye'de kırsal kalkınma projelerinin neden sürdürülebilir olmadığının tekrar altının çizilmesi açısından yararlı olacaktır. Nitekim Taşkesti köy-kent projesinin temelleri 1978'de; Mesudiye projesinin temelleri de 2000 yılında atılmış olmasına rağmen (-ki düşünsel temelleri çok daha öncelere dayanmaktadır)

- Z. Güler, D. Çırakoğlu, M. Tokmak / Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 4(2014) 155-167
- Z. Güler, D. Çırakoğlu, M. Tokmak / Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Journal of Social Sciences 4(2014) 155-167

başarısızlık alanlarının kısmen benzer nedenli oldukları söylenebilir. Erkul ve Eskin'in (2012:259-264) Mesudiye köykent uygulamasını analiz ettikleri çalışmalarında ulaşılan sonuçlardan biri kalkınmanın tek boyutlu olmadığı, çok boyutlu ve bütünsel bir çaba olduğudur. Daha da önemlisi insan ögesinin yani kalkınmanın sosyal boyutunun, katılım boyutunun ihmal edilmemesi gerektiğidir.

Kuşkusuz bölgede kırsal nüfusu ekonomik yatırımlarla üretken kılarak yerinde tutabilme vb. açılardan köy-kent projesi bir kırsal kalkınma modeli olarak ideal bir modeldir. Ancak, tüm diğer pilot (Van-Özalp, Mesudiye) uygulama örneklerinde olduğu gibi Taşkesti örneğinde köy-kent projesinin sürdürülebilirliği sağlanamamıştır.

Her hangi bir projenin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için yukarıdan aşağıya doğru değil, aşağıdan yukarıya doğru bir kalkınma yaklaşımının benimsenmesi zorunludur (Güler, 2007). Bunun için de halkın projeye planlama aşamasından uygulama aşamasına kadar katılımı sağlanmalı ve proje hakkında yeterince bilgilendirilmelidir. Söz konusu katılım ve bilgilendirme ise sadece muhtarlar ya da yerel önderler düzeyinde değil, tüm halka yayılacak şekilde yapılmalıdır.

Taşkesti örneğinde, derinlemesine mülakat yapanlar doğrudan bu projenin içinde yer alan kişiler olduğu halde %50 oranında bir katılımcının "proje hakkında yeterince bilgi verilmediğini" belirtmesi de bu açıdan oldukça anlamlıdır.

Bu noktadan hareketle altı çizilmesi gereken bir diğer nokta, kalkınma projelerinde ekonomik yatırımlarla sosyal yatırımların paralel paralel yapılmasının zorunluluğudur. Sadece ekonomik sermayeye değil, aynı zamanda sosyal sermaye de geliştirilmeye çalışılmalıdır.

Son olarak belirtilmesi gereken nokta, az gelişmiş ve gelişmekte olan bölgelerde hızlı kalkınma çabaları içinde belirli bir süre devletin yatırımlarının devam etmesi, eğitim yoluyla yapı karşısında birey güçlenene kadar devletin elini çekmemesi gerekmektedir (Gökçe vd. 2010:317).

KAYNAKÇA

- Aslan, S. (2010). *Köydes Projesi ve Türkiye'de Kırsal Gelişme Politikalarının Değişimi: Mersin Örneği*, Mersin Üniversitesi Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Başa, Ş. (2001). Mesudiye Çavdar ve Yöresi Köyleri Köykent Projesi: Nereden Nereye?", *İdarecinin Sesi*, XIV(89), 36-55.
- Büyükaşık, Adem. (2004). "Coğrafi Açından Türkiye'de Kırsal Kalkınma Sorunu", *Doğu Coğrafya Dergisi*, 9(12), 43-65.
- Civelek, A.Y. (2002). "Zirai Kavramların Kullanımında Kargaşa", *Türktarım Dergisi*, Ankara: TKB Yayın Dairesi Başkanlığı Matbaası, Sayı:147.

- Z. Güler, D. Çırakoğlu, M. Tokmak / *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 4(2014) 155-167
- Z. Güler, D. Çırakoğlu, M. Tokmak / *Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Journal of Social Sciences* 4(2014) 155-167
- Çelik, Z. (2005). "Planlı Dönemde Türkiye'deki Kırsal Kalkınma Politika ve Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme", *Planlama*, (2), 61-71.
- Ekim, R. M. (2006). *Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları ve Türkiye'nin Uyumunu*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Er, C. (2000). "Tarım Kentleri ve Kırsal Kalkınma", *Tarım ve Köy Dergisi*, Ankara: TKB Yayın Dairesi Başkanlığı Matbaası Sayı:131.
- ERKUL, A. ve Esgin A. (2012). *Türkiye'de Kırsal Kalkınma Problemi, Ulusal Politikalarından küresel Politikalara: Kırsal Kalkınma Modeli olarak Mesudiye Köy Kent Uygulamasının Analizi*, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayını.
- Geray, C. (2011). *Dünden Bugüne Kırsal Gelişme Politikaları*, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- GÜLÇUBUK, B. (2005). "Kırsal Kalkınma", **Fahri Yavuz (Der.)**, *Türkiye'de Tarım* (s. 69-94), Ankara: T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayını.
- Güler Parlak, Z. (2007). *Yaşamın Suyu Danısı: Barajlar ve Sürdürülebilir Kalkınma*, Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
- Gökçe, Birsen vd. (2010). *Bölgesel Kalkınmanın Can Suyu: GAP*, Ankara: GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ve Sosyoloji Derneği Yayınları.
- Güven, H. S. (1974). "Köy Kent Sorunu", *Amme İdaresi Dergisi*, 7(2), 115-145.
- Haperin, H. (1965). *Agrindus-Tarım ve Endüstri Birleşmesi*, İstanbul.
- Kaya, G. (1996). *Yozgat Kırsal Kalkınma Projesinin Değerlendirilmesi*, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
- Kayıkcı, S. (2005). Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze Kadar Köye ve Köylüye Yönelik Olarak İzlenen Politikalar, *Türk İdare Dergisi*, (448), 69-99.
- Koç, B. ve Gül, A. (2006). *Türkiye'de Bir Kırsal Kalkınma Modeli Olarak Köy Kentler ve Köy Kentlerde Tarımsal İşletmelerin Sosyal ve Ekonomik Analizi*, Ankara: Tarım ve köy İşleri Bakanlığı, Tarımsal Ekonomik Araştırma Enstitüsü Yayını, Yayın No:154.
- TÜİK. ADNKS 2012.
- TÜİK. ADNKS 2013, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, (Erişim Tarihi: 08.10.2014).
- Tütengil, C. O. (1983). *Kırsal Türkiye'nin Yapısı ve Sorunları*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Yıldız, M. ve Güler Z. (2012). Türkiye'de Kırsal Kalkınma Politikalarının Yönetsel Boyutu: Köy-Kent Örneği", **Neslihan Sam-Rıza Sam (Ed.)**, *Sosyo-Kültürel Farklılık ve Alaşım Mekanları: Kent ve Kentler*, (s. 331-346) Bursa: Ezgi Kitabevi.